

# Kapcsolatépítés művészettel

## Két esettanulmány Portugáliából

**Teresa Eca, Ângela Saldanha: Building Relationships Through Arts: Two Case Studies in Portugal** című írásának szemlélő fordítását Gaul Emil készítette

### Absztrakt

A *Vizuális Művészet és Kommunikáció Tanárok Szövetsége (APECV)* kutatói és művészei szociális munkásokkal együtt dolgoztak szellemi fogyatékkal élők helyzetének javítása érdekében. Észak-Portugália egy vidéki és egy városi körzetében található ellátási központ gondozottjaival folyt a munka. Az AMASS projekt keretében, 2021 május és 2021 november között lebonyolított kísérletnek az volt a célja, hogy az ellátást kiegészítő (művészeti) eszközöket dolgozzon ki a szociális munkához. Etnográfiai, résztvevő akciókutatási, és művészetalapú kutatási módszert alkalmaztak a tevékenység

vizsgálatára. Hátrányos helyzetűekkel végzett munkában már tapasztalatot szerzett színészek és képzőművészek vezették a kutatást. A kutatás kereteit az együttműködést hangsúlyozva úgy határozta meg a Szövetség, hogy az előkészítésben a munkában és az értékelésben minden szakma képviselője vegyen részt. A kísérlet eredményesnek bizonyult mind a résztvevők, mind a vendéglátó intézmények számára. Az előadásokat, multimédiás munkákat aztán kiállításokon és fesztiválokon is bemutattak az érdeklődő szakembereknek és a nagyközönségnek.



1. kép. Nyomóműhely. Fotó: Raquel Balsa

### Célcsoport

Az első kísérlet vidéki környezetben egy bejáró intézetben zajlott 18 fő 22-60 év közötti nő és férfi szellemi fogyatékkal, öt művésszel, négy kutatóval, és két gondozóval hét hónapon át. A gondozók az egymásra utaltság módszerének pedagógiája alapján papírmásé készítési és könyvkötészeti foglalkozásokat tartottak. Az egymásra utaltság módszere tulajdonképpen egy személyközpontú tervezési módszer, amivel segítenek az emberben kialakítani a kívánatos jövő vízióját, majd támogatás nyújtanak a haladáshoz, a megvalósításhoz vezető ösvényen (Saldanha et al, 2021, 74). A 2019-es Covid zárlat előtt a kevésbé sérültek gyárakban, vendéglátóiparban, és más szolgáltató üzemekben dolgoztak. Munka után pedig eljártak a napközi központokba, ahol egészségügyi ellátás mellett részt vehettek a kézműves, zenei és informatikai foglalkozásokon. A nagyon távoli hegyekben lakókat be és hazaszállították. A gondozottak a Covid 19 alatt teljesen elszigetelődtek.

A másik kísérlet egy városi bennlakásos intézetben történt, a 20-30-as éveikben járó 33 fő szellemifogyatékkal élővel négy gondozó, öt művész, és négy kutató foglalkozott. Az intézet rendszeres programjában művészeti foglalkozások is szerepeltek a városi színházzal és tánckarral együttműködve.

A bennlakók kisgyermek koruk óta az intézetben éltek, de hétvégén meglátogatták őket a családtagjaik, egészen a Covid 19-es vesztegzárig. Közülük is sokan dolgoztak, ami szintén abbamaradt a járvány miatt.

### A módszer leírása

Mindkét kísérletben közösségi résztvevő akciókutatási, és művészetalapú kutatási módszert alkalmaztak, amiben a kutatók, művészek és a vendéglátó intézmények gondozottjai teljes jogú és egyenrangú partnerként vettek részt a folyamat minden szakaszában (Minkler and Wallerstein; 2003). A résztvevők hozzájárulásával fényképeken és videón rögzítették a foglalkozásokat.

### Az első esetleírás

Oliveira de Frades Szociális Szolidaritási Egyesülete (ASSOL) volt az együttműködő partnere az APECV-nek. A pilot program után a kutatók felkérték az ASSOL-t az együttműködésre, majd megegyeztek a menetrendben. A járvány miatt a kutatók nem tudtak elmenni a helyszínre, hanem postai levelezőlapokkal tartották a kapcsolatot a bejáró intézetisékkel. A kísérleti 2021 nyarán kezdődött, akkor készült el a résztvevők végleges névsora, a munkalátogatások naptára és a művészeti események kiválasztása. Az egyik alkalom egy könyvbemutató volt, a másik pedig egy önarckép kiállítás a helyi múzeumban, ahol arról beszélgettek az érintettek, hogy a művészek miképpen tudnának bekapcsolódni a közösség fejlesztésébe. Hamarosan véglegesítették az együttműködést, amibe két képzőművész Carlos és Juliana és két előadóművész Abel és João kapcsolódott be. A képzőművészek megtanították a stop motion animációs technikát, amivel az önarcképekből egy történetet készítettek az ASSOL gondozottjaival. Később már önálló történetet fejlesztettek ki, amiket be is mutattak az ASSOL nyári fesztiválján. Abel és João zenei műhelyt hozott létre, ami hamarosan fellépett az ASSOL őszi fesztiválján.

A gondozottak kívánságára Carlos és Juliana nyomtató műhelyfoglalkozásokat tartott, ahol az általuk kötött könyvekre címlapot nyomtattak, és vászontáskákat díszítettek. A könyvkötőműhely a központ állandó szolgáltatása egy nyitott tér, ahol önkéntes a munka. A műhely termékeit eladják, evvel segítve a központ működését. A „Hihetetlen gyűjtemény” című kollektív kézzel kötött jegyzetfüzetekből áll, amelyeknek a címlapjára a résztvevők által megfogalmazott és tipografált mondat került. A jegyzetfüzetek és a vászontáskák sikerrel szerepeltek a Porto-i könyvvásáron is.

2021 októberében az előadóművészek vezetésével népdalokat és táncokat tanultak meg a gondozottak és ezeket elő is adták az ASSOL őszi fesztiválján, amihez egy hatalmas piknik is kapcsolódott. A fesztivál során értékelték is a produkciókat: az AMASS műhely mindegyik projektje kiváló minősítést kapott. A kutatók fotón, videón dokumentálták az eseményeket és kvalitatív módszerrel elemezték, és úgy találták, hogy eredményes volt. Az szemmel látható volt, hogy mindenki jól érzi magát.



2. kép. Textil műhelyben készülő munka az alkotójával  
Fotó: Raquel Balsa



3. kép. textilmunka készítése és bemutatása. Fotó Raquel Balsa

### A második esetleírás

Az első találkozás az intézet igazgatójával 2021 februárjában történt, de a járvány miatt csak októberben jöhetett létre a személyes találkozás. Addig postán és interneten keresztül, videón tartották a kapcsolatot. Színházi, multimédia és textil műhely közül lehetett választani a 2021 szeptemberében élőben induló program kínálatából. A két hónapos intenzív munka során az egyik csoport a testbeszéd kifejezéseivel ismerkedett, a másik a multimédiával, a harmadik a szőnyegkészítéssel. Az intézet gondozói segítettek megértetni a művészekkel a gondozottak mozgásbeli és nyelvi nehézségeit.

### Az értékelési módszerek összefoglalása

Az értékelés az összegyűjtött dokumentáció alapján készült, ezek: a kutatók feljegyzései, fotók, videók, a résztvevők rajzai, interjúk szövegei, valamint az online tartott foglalkozások dokumentumai. Az interjúk felvételéhez a kutatók útmutatót készítettek, amit a gondozók adaptáltak a résztvevők adottságaihoz. A legfontosabb kérdések ezek voltak: „Mit szerettél a legjobban csinálni, és mit nem?” „Hasznos volt, amit tanultál?” Fontos megjegyezni, hogy a résztvevők nagyon sokfélék, voltak köztük olyanok, akik folyamatosan beszéltek, míg másoknak nehézséget okozott megszólalás is, így aztán a művészek gyakran a gondozókat kérték meg a gondolatok közvetítésére. A kutatók munkaközi, a művészek foglalkozást követő feljegyzéseket készítettek. Az adatokat végül külön kategóriákba sorolták amelyek a következők: végrehajtott tevékenységek, a résztvevők érzései, és a foglalkozások haszna a résztvevők életében.

Az elemzés eredményét először a kutatók és a művészek tárgyalták meg, majd a gondozókat és a résztvevőket vonták be a végleges tanulság megfogalmazásába. Az adatokat a párbeszéd/performance narratív elemzés módszerével tárták fel (Riessman, 2008). Ennek során megkeresték a cselekmények kulcs szavait: viszony, jólét, kifejezés, élvezet, együttlét, motiváció, befogadás, történet, művészi alkotás, tartozni valahova, új gondolat, friss emlékek, szeretni, imádni, hasznos, együttműködés. (A függelékben található néhány ASSOL esemény videójának linkje.)

A résztvevők az elért eredmények közül néhányat kiemeltek, ilyen volt a személyes kifejezés öröme és a „jó itt lenni” érzés:

*Azt hiszem, hogy a művészet az önkifejezésről szól, felszabadít, a mentális problémákkal élőknek találták ki. A foglalkozás a művészettel egyfajta önelemzés, ami helyreállítja a harmóniát. (JC, video interjú, 23-09-2021).*

Mások, mint Andreia egyszerűen örömeiket lelték abban, hogy új művészeti technikákat sajátítanak el, és ezzel is fejlesztik a készségeiket:

*Nagyon hasznos volt a szőnyegszövés, ezt a technikát még nem ismertem, jó volt együttműködni a többiekkel és gyönyörű munkákat csinálni. Manuel felhívta a figyelmemet, hogy ha több időnk lett volna, akkor úgy megtanulhattuk volna a szövést, hogy akár boltot is nyithatnánk. Hát az fantasztikus lenne! (A, video interjú, 30-09-2021)*

Vera felismerte, hogy a résztvevők történeteinek művészi megjelenítése maga a megismerés folyamata és a munkák bemutatása egyben társadalmi befogadás is:

*Azt hiszem, nagyon jó volt. Mindenkiel imádtam együtt dolgozni. Azt hiszem, hogy a kész munkák kiállítása fantasztikus volt, mert szeretjük megmutatni a munkánkat az intézeten kívül. Még több kiállítást kellene, és más helyszínekre is elvinnénk. (V, video interjú, 23-09-2021).*

A gondozók és szociális munkások számára is hasznos volt a projekt tapasztalata, mert annak ellenére, hogy ők is tartanak művészi foglalkozásokat, ezek „új módszereket és stratégiákat hoztak” (Ana, video interjú, 28 September 2021). Pancho hozzáfűzte: „jó, hogy vannak látogatóink, kintről jött művészek, akikkel másképpen kell kapcsolatba lépni, mint velünk, és ez megerősíti a társadalmi elfogadásért folytatott munkánkat” (Pancho, csoportos interjú, 23-09-2021). „A sorozatos karanténok után az AMASS projekt tevékenysége törte meg az elszigetelődés jegét” (Juliana, Zoom meeting, 15-11-2021). „És a közös alkotással, hallgatással, hatáskeltéssel, mint művészi kifejezőeszközzel hidat vert az intézeti és a külvilág között” (MJ, Zoom meeting, 15-11-2021).

A két esettanulmány megmutatta a gondozók, a kutatók és a résztvevők számára, hogy a résztvevő művészeti tevékenység újabb értékekkel gazdagítja a szociális ellátó intézetek életét, és ezért hasznosak úgy az intézményeknek, mint a benne lakóknak. Az előnyöket alább pontokba foglalva soroljuk fel:

- A csoporton belül javítja a kapcsolatrendszert
- Példát mutat arra, hogy mitől érezzük jól magunkat
- A művészi tevékenység erősíti a személyes kifejezőerőt
- Fejleszti az ügyességet
- Növeli az önbizalmat

- Támogatja az interakciókat egymással
- Újra fogalmazza a csoport narratíváját
- A művészek számára új munkalehetőségeket teremt a szociális ellátó intézményekben

### Összefoglalás

A résztvevő művészet alapú projektek úgy a művészeknek, mint a szociális munkásoknak új lehetőséget kínál, emellett az intézetek számára a társadalmi befogadás egy új útját nyitja meg. Ugyanakkor az ilyen projekteknek hosszú időre van szüksége ahhoz, hogy bizalmi kapcsolat épülhessen ki a gondozottak és a szakemberek között. Olyan rugalmas szakemberekre van szükség, akik képesek több szakterületet magába foglaló együttműködési tervet készíteni és aztán megvalósítani. És persze pénz is kell hozzá, hogy korrekt szerződést lehessen kötni a művészekkel, és meg lehessen venni az anyagokat.

Fontos, hogy a projekt közérthető nyelven legyen megírva, hogy a résztvevők, a támogatók és a döntéshozók egyaránt megértsék. A zárójelentéshez mellékelni kell a mérhető eredményeken túl a vizuális információkat, kiállítási és multimédiás anyagokat. A gondos tervezés mellett fontos az események folyamatos dokumentálása, ami nem könnyű a gondozóknak és művészeknek a folyamatos munka közben. Ebben a projektben a kutatók teljes támogatást kaptak az összes közreműködőtől, művésztől, szociális munkásoktól, egészségügyi dolgozóktól, és az intézetek gondozottjaitól.

*„Belső térben és szabadban készített fényképezéssel, kis gyakorlatokon keresztül mutattuk be a résztvevőknek, hogy állóképekkel is lehet mozgást és szekvenciákat érzékelteni. A felvételeket később számítógépen stop motion technikával dolgoztuk fel. Munka közben ismertük meg egymást is, nevetve, panaszkodva, titkokat és érzéseket cserélve...” (Carlos, művész, fókusz csoportos interjú, 15 -11- 2021).*

### Hivatkozások

Minkler, M.; Wallerstein, N. (2003). Introduction to community-based participatory research. In: Minkler, M.; Wallerstein, N. (Editors). *Community-Based Participatory Research for Health*. San Francisco: JosseyBass; 3-26.

Riessman, K. (2008). *Narrative Analysis*. Sage.

Saldanha, A.; Torres de Eça, T.; Balsa, R.; Ferreira, C. (2021). Isolate with Love. *Malta Review of Educational Research*, Volume 15, Supplement Issue, pp. 69-96

### Függelék: példák az ASSOL projektből

<https://youtu.be/silrXJgTORQ>

<https://youtu.be/vRT4C8xeiGw>

<https://youtu.be/lx-ZDL1WKC8>



3. kép. textilmunka készítése. Fotó Raquel Balsa